

Încălcarea art. 2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului prin utilizarea în mod nejustificat a armelor de foc

Lorena Zidaru, Judecător,
Judecătoria Sectorului 4 București

Rezumat:

Lucrarea prezintă evoluția legislației române în materia folosirii armelor de foc de către poliție și compatibilitatea sa cu standardele impuse de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Totodată, sunt supuse analizei felul în care reglementările naționale, dar și principiile CEDO își găsesc aplicarea în activitatea forțelor de ordine din România și percepția la nivel național și internațional asupra acestui aspect.

Abstract:

The paper presents the evolution of Romanian legislation on the use of firearms by the Police and its compatibility with the standards imposed by the European Court of Human Rights. What is more, the author analyses how national regulations and the ECHR principles are applied throughout the activity of law enforcement agents in Romania and the national and international perception on this issue.

Keywords: use of firearms, the right to life, article 2 ECHR, justified use of lethal force, law enforcement agents

I. Dreptul la viață

La origini s-a considerat că viața omului prezintă valoare prin ea însăși, o valoare intrinsecă ce nu necesită justificări sau argumentații suplimentare. Rădăcinile filosofice și religioase de atunci s-au păstrat până astăzi ele fiind cele ce în prezent fundamentează dreptul primordial al zilelor noastre, dreptul la viață. Dezvoltarea sa este relativ ușor de urmărit - de la convingerea religioasă în sfințenia și intangibilitatea vieții umane la

meditațiile filosofice privind valoarea sa și până la dezvoltarea graduală a dreptului la viață, așa cum este garantat de dreptul internațional. În plus, conceptul sacralității vieții umane nu a fost specific unei populații anume sau unora dintre acestea, ci a fost universal recunoscut⁵²³.

Dreptul la viață s-a bucurat dintotdeauna de un statut special în rândul drepturilor omului. Ca un exemplu, Thomas Hobbes era de părere că fiecare ființă umană are un drept fundamental la autoconservare și în consecință are un

⁵²³ Wicks Elizabeth, *The right to life: religious, philosophical and legal opinions*, Oxford Scholarship Online Monographs., august 2010.

Ceea ce este cu adevărat îngrijorător este modul în care agenții de poliție înțeleg să se apere față de potențiale pericole și faptul că primul lor gând este să recurgă la arme de foc.

drept natural de a face tot ce este necesar pentru aceasta. Pe de altă parte, în contractul social al lui Hobbes, indivizii predau toate drepturile către o persoană sau o instituție pe care o nominalizează ca suverană și ale cărei acțiuni urmează să fie autorizate de ei. Absolutismul lui Hobbes cunoaște însă o excepție: de vreme ce scopul contractului social este autoconservarea, suveranul nu poate prelua și dreptul de a provoca moartea unuia dintre supuși⁵²⁴.

John Locke, la rândul său, a descris societatea civilă ca o asocieră pentru „conservarea reciprocă a Vieții, Libertății și Proprietății” și această afirmație reprezintă ascendentul aserțiunii redată mai târziu în Declarația de Independență a SUA: ”Noi susținem că aceste adevăruri sunt de la sine evidente, că toți oamenii sunt creați egali, că ei sunt înzestrați de Creatorul lor cu anumite drepturi inalienabile, că printre acestea sunt: Viața, Libertatea și dreptul la Fericire”⁵²⁵.

În orice caz, de-a lungul timpului, chiar dacă a primit numeroase interpretări și definiții, în funcție de perspectiva din care era cercetat, dar și de locul și epoca în care era examinat, dreptul la viață a fost dintotdeauna controversat. Într-un mod simplist de definire, dreptul la viață înseamnă dreptul de a nu fi ucis, fiind la

origine o expresie a reprobării generale a omuciderii. În concordanță cu această explicație pare să fie și porunca din decalogul creștin care interzice uciderea, aceeași viziune fiind regăsită după al doilea război mondial, în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Ulterior, dreptul la viață a fost invocat pentru protecția cetățenilor contra a ceea ce unii consideră o ”moarte legală”, altfel spus pedeapsa capitală. Unii pacifiști s-au prevalat de același drept pentru combaterea războaielor care încalcă în opinia lor, „dreptul de a nu fi ucis și dreptul de a nu ucide pe nimeni”. Alteori, dreptul la viață a fost citat în dezbateri privind eutanasia sau avortul.

Dreptul la viață este consacrat și în prezent de numeroase instrumente europene și internaționale, fiind clasat pe un loc primar în ierarhia drepturilor omului. La nivel european, principalul instrument la care ne raportăm în domeniul drepturilor omului, inclusiv dreptul la viață, este Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În mod incontestabil, dreptul la viață apare ca esențial în sistemul drepturilor și libertăților fundamentale apărute prin Convenție pentru că fără consfințirea și protejarea efectivă a acestui drept, protecția celorlalte drepturi ar rămâne fără obiect. Dreptul la viață reprezintă condiția decisivă a posibilității exercitării tuturor drepturilor și libertăților fundamentale.⁵²⁶

Cu privire la art. 2 care reglementează dreptul la viață, Curtea a statuat încă de la prima cauză examinată pe terenul acestuia că „textul garantează nu numai dreptul la viață, dar prevede și circumstanțe în care cauzarea morții se poate justifica” și totodată că ”împreună

⁵²⁴ McLean Ian, McMillan Alistair, *The concise Oxford dictionary of politics*, Oxford University Press, 2009.

⁵²⁵ Declarația de Independență a Statelor

Unite ale Americii din 4 iulie 1776.

⁵²⁶ Corneliu Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole*, vol. 1, Ed. CH Beck, 2006.

cu interzicerea tratamentelor inumane și degradante, art. 2 consacră una din valorile fundamentale ale societăților democratice care formează Consiliul Europei⁵²⁷.

Una dintre situațiile reglementate de text în care cauzarea morții apare ca justificată este aceea când ea survine ca urmare a utilizării forței pentru efectuarea unei arestări legale sau pentru a împiedica evadarea unei persoane deținute în mod legal. Dar care sunt autoritățile ce s-ar putea găsi într-o astfel de situație și cum trebuie privite ele?

II. Poliția și drepturile omului

1. Impactul drepturilor omului asupra activității poliției

În Antichitate, celebrul Aristotel scria: "Poliția, care asigură ordinea și autoritatea în cetate rămâne primul și cel mai mare dintre toate bunurile". Rolul poliției într-o societate democratică este vital atât timp cât se dorește afirmarea principiului preeminenței dreptului, protejarea drepturilor omului și garantarea exercițiului acestora. Faptul că poliția constituie un element major al protecției drepturilor omului într-o societate democratică, dar pe de altă parte, că însăși natura atribuțiilor sale poate să o facă responsabilă de violarea drepturilor omului (prin practici discriminatorii, recurgerea excesivă la forță) este o realitate care trebuie avută în vedere. De aceea, pentru a reduce astfel de pericole, este important ca agenții de poliție și forțele de ordine în general să acționeze și să fie considerați ca fiind agenți activi în protejarea drepturilor omului.

Supunând unei examinări riguroase relația poliție - drepturile omului, trebuie să admitem că există uneori o oarecare

tensiune între respectarea drepturilor și exigențele menținerii ordinii publice. De altfel, o privire introspectivă ne va dezvălui că există o asemenea tensiune între „ordine” și „libertate” atât la nivelul dezbaterii filosofice și morale, cât și în felul în care fiecare dintre noi își conduce viața, în special atunci când se impune să facem alegeri de ordin moral. Prin urmare, ne putem imagina situații în care cele două valori să pară ireconciliabile. Cu toate acestea, rolul legii este tocmai acela de a le concilia.

Pe scurt, situația poate fi rezumată astfel: drepturile omului sunt protejate prin legi- reglementări internaționale, dar și constituțiile și dreptul intern al statelor - în timp ce poliției, ca instituție însărcinată să mențină ordinea, îi incumbă obligația de a face respectate legile și de a le respecta ea însăși. Revenind la drepturile omului, acestea nu pot fi exercitate în absența unei ordini sociale, iar aceasta din urmă fiind caracterizată adesea printr-un nivel tolerabil de delincvență și tulburări sociale depinde într-o mare măsură de eficacitatea poliției. Totuși, nu s-ar putea pretinde că suntem în prezența unei ordini sociale când un popor pasiv se găsește plasat sub jugul unei poliții represive sau când menținerea ordinii este strâns legată de ilegalități și violarea drepturilor conferite de lege⁵²⁸. Mai mult, o ordine asigurată prin abuzuri de putere nu este altceva decât o dezordine absolută și o negare completă a noțiunii de aplicabilitate a legii. Dacă ordinea socială depinde cu certitudine de o poliție eficace, ea depinde totodată de un guvern înțelept în toate domeniile și în special în cel al justiției sociale, pentru că injustiția socială este cea care cauzează în cele din urmă delincvența și tulburările sociale.

⁵²⁷ CEDO, cauza *McCann si alții c. Regatul Unit*, hotărârea din 27 septembrie 1995, nr. 18984/91, par.147.

⁵²⁸ Conseil de l'Europe, *Les droits de l'homme et la police, actes du séminaire*, Editions du Conseil de l'Europe, Strasbourg 1995.

Pe de altă parte, nu se poate nega că, în caz de gravă atingere a ordinii publice, agenții de poliție și reprezentanții altor instituții cu atribuții în domeniul siguranței publice sunt ei înșiși expuși la mari pericole, iar competențele lor profesionale sunt puse la grea încercare. Pentru aceste motive, ei pot fi tentați să încalce normele etice și juridice pe care le-ar respecta în împrejurări mai puțin derutante. Or, procedând astfel, ei riscă să submineze principiile democratice și juridice pe care se fundamentează însăși legitimitatea statului și care nu în ultimul rând îi conferă chiar instituției din care fac parte legitimitate.

Deși în anumite situații statul poate să amplifice puterile poliției, derogând de la obligațiile pe care le are în virtutea actelor normative la care este parte, există și obligații de la care nu se poate deroga, cum ar fi aceea de a respecta dreptul la viață sau de a nu practica tortura. Cu toate acestea, este posibil ca în situații limită, poliția să își depășească puterile deja crescute de stat și să meargă mai departe încălcând chiar drepturile de la care derogările nu sunt permise.

2. Necesitatea formării profesionale

Un alt aspect cu un impact major este marja de apreciere pe care o au polițiștii atunci când se pune problema aplicării unei legi. Chiar dacă amploarea și natura marjei variază de la o unitate administrativă la alta, toți agenții de poliție, pe oricare treaptă ar fi situați în ierarhie, beneficiază de o anumită putere de apreciere⁵²⁹. De aceea, nici nu este posibilă întotdeauna aplicarea legii cu aceeași rigoare. Ideea unui dezacord între noțiunile de etică și legalitate în exercitarea atribuțiilor poliției, precum și idea unui abuz de autonomie sunt în întregime ostile nu numai față de ceea ce respec-

tarea drepturilor omului impune poliției, dar și față de eficacitatea poliției. De aici rezultă și o serie de întrebări pentru cei care se ocupă de controlul și formarea agenților de poliție: cum ar putea formarea să îi apere de influențele nocive la care sunt expuși în munca lor? Cum ar putea să îi ajute să își formeze o marjă de apreciere și o autonomie de acțiune conformă cu cerințele prestabilite?

Este în afară de orice îndoială că ei pot fi - și sunt realmente - formați pentru a cunoaște de ce puteri dispun și care sunt limitele acestor puteri, astfel cum sunt ele trasate de legislația pe care au misiunea de a o face respectată. Prin urmare, o soluție recomandabilă ar fi să se includă în programa de învățământ existentă la școlile de poliție și o materie care să trateze drepturile omului.

În acest mod s-ar putea prezenta agenților de poliție felul cum a apărut și s-a dezvoltat sistemul de protecție a drepturilor omului, precum și caracteristicile sale, determinând astfel o înțelegere aprofundată a naturii drepturilor în discuție și posibilității sau mai degrabă obligației pe care o au de a asigura respectarea lor în cadrul muncii pe care o desfășoară.

Formarea profesională înaltă a poliției în acest domeniu este o cerință de bază pentru atingerea obiectivului global de promovare și protejare a acestor drepturi în fiecare stat. De altfel, este firesc ca înainte de a cere unei persoane să creadă și să lupte pentru ceva, ea trebuie să cunoască și să înțeleagă acel lucru, precum și însemnătatea sa pentru întreaga societate.

În plus, agenții de poliție trebuie să fie familiarizați cu diferite instrumente internaționale ce reglementează drepturile omului pentru a le putea folosi ulterior în activitatea lor. Astfel de instrumente

⁵²⁹ *Idem.*

necesare și utile în același timp sunt Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Pactele cu privire la drepturile civile și politice, Codul de conduită pentru funcționarii publici sau principiile de bază ale ONU privind folosirea armelor de foc.

Felul cum poliția înțelege să apere, să aplice și să respecte drepturile omului are consecințe și asupra percepției publice asupra instituțiilor cu atribuții în domeniul ordinii și siguranței. Deoarece toți cei responsabili cu aplicarea legilor și mai ales poliția sunt elemente componente ale unui sistem de justiție penală al cărui scop este acela de a preveni infracțiunile și de a lupta contra delincvenței, conduita fiecărui funcționar se repercutează asupra sistemului în ansamblu.

De aceea, cunoașterea și respectarea drepturilor omului nu numai că duce la crearea unui climat caracterizat prin profesionalism și competență în rândurile lucrătorilor de poliție, dar contribuie și la promovarea unui nivel mai ridicat de încredere a cetățeanului în poliție. Comunicarea și încrederea reciprocă între poliție și societatea civilă este crucială pentru dezvoltarea și consolidarea unei societăți democratice, nefiind de conceput ca activitatea poliției să fie bazată pe insuflarea fricii și pe puterea brută.

Dacă din paleta largă a drepturilor omului, astfel cum sunt acestea reglementate de diverse instrumente internaționale, poliția are, „vocația de a le încălca” pe cele mai multe dintre ele, totuși o atenție deosebită o reclamă dreptul la viață. În acest sens sunt și observațiile Comitetului pentru drepturile omului al Națiunilor Unite care consideră că protecția contra privării arbitrare de dreptul la viață este de „importanță

capitală”. Comitetul consideră că statele parte trebuie să ia măsuri nu numai pentru a preveni și reprima actele criminale care duc la pierderea de vieți omenești, dar mai ales pentru a împiedica forțele lor de securitate să ucidă indivizi într-o manieră arbitrară. Comitetul subliniază în mod deosebit că privarea de viață de către autoritățile statului este o chestiune extrem de gravă, iar legislația este cea care trebuie să reglementeze astfel de situații și să asigure prevenirea abuzurilor⁵³⁰.

Similară acestei poziții este și cea adoptată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care a fost chemată în repetate rânduri să se pronunțe cu privire la existența unei violări a art. 2 din Convenție, articol ce vizează dreptul la viață, dar și posibilitatea folosirii forței letale în anumite situații strict determinate.

III. Standardul CEDO și legislația română

1. Principii Jurisprudențiale

Confruntată deseori cu întrebarea dacă autoritățile au respectat sau nu dreptul la viață astfel cum este el protejat de art. 2 din Convenție, Curtea a stabilit o serie de principii prin care a avut în vedere mai multe aspecte corespunzătoare multiplelor obligații pe care statele le au în temeiul art. 2 din Convenție. Potrivit Curții, astfel cum aceasta a statuat în cauza **Nachova c. Bulgariei**, articolul 2 implică printre alte obligații ale statelor și pe aceea de a asigura un cadru legal și administrativ care să specifice împrejurările concrete în care agenții ai statului pot folosi armele de foc, cadru care să aibă în vedere și normele internaționale relevante⁵³¹. În **McCann și alții c. Regatului Unit**, Curtea a subliniat că în

⁵³⁰ CEDO, cauza *Soare c. României*, hotărârea din 22 februarie 2011, nr. 24329/02, par. 101.

⁵³¹ CEDO, cauza *Nachova c. Bulgariei*, hotărârea din 6 iulie 2005, nr. 43577/98 și 43579/98, par. 96.

ceea ce privește operațiunile de arest, legislația care le reglementează trebuie să facă referire la faptul că uzul de armă poate interveni numai după o atentă evaluare a împrejurărilor cauzei, dar mai ales a naturii infracțiunii comise de cel urmărit, precum și a pericolului pe care acesta îl constituie.

Deși aceste principii au fost stabilite cu mulți ani în urmă, Curtea a refuzat într-o primă etapă să analizeze efectiv dacă problema internă a statului își are originea tocmai în legislația defectuoasă care nu reușește să asigure nivelul de protecție cerut de standardele europene. Astfel, în cauza **McCann și alții c. Regatului Unit** reclamanții au cerut să se constate că legea internă relevantă era vagă și generală și nu reflecta standardele europene. Comisia a reluat discutarea acestui aspect, concluzionând că articolul 2 nu cere ca legea internă să preia întocmai prevederile sale, important fiind ca substanța sa să fie transpusă în dreptul intern⁵³².

Fără a analiza în profunzime chestiunea ridicată, Curtea a ales să reamintească faptul că statele membre nu sunt obligate să încorporeze ca atare textul Convenției în legile lor naționale și, mai mult, că instanța europeană nu este chemată să examineze în abstract compatibilitatea prevederilor interne cu cerințele Convenției.

Ulterior, pe măsură ce a crescut numărul de sesizări ale Curții cu privire la posibile încălcări de către autorități ale dreptului la viață, iar nivelul de protecție s-a mărit, atitudinea Curții nu a mai fost la fel de neutră. O ocazie cu care Curtea a analizat atent cadrul legal privind folosirea armelor de foc într-un stat membru a fost în cauza **Nachova c. Bulgariei**. În această cauză Curtea a

reținut cu “gravă îngrijorare” că reglementarea uzului de armă de către poliție permite efectiv folosirea forței letale pentru arestarea unui militar chiar și pentru infracțiuni de o mică gravitate. În plus, regulamentele nu erau publicate și nu conțineau garanții care să prevină privarea arbitrară de dreptul la viață. Concluzia instanței europene a fost aceea că un asemenea cadru legal este deficitar și insuficient în raport cu nivelul de protecție cerut de Convenție⁵³³, astfel că statul și-a încălcat obligația de a asigura legislația adecvată.

Dacă ar fi să detaliem suplimentar raționamentul Curții, am spune că această gravă îngrijorare este fundamentată de o dublă cauză. În primul rând, legea în esența ei nu are niciuna dintre trăsăturile stabilite prin jurisprudența anterioară a Curții, anume: claritate, accesibilitate sau previzibilitate, ceea ce constituie o problemă pentru modul în care statul bulgar înțelege să legifereze, iar în al doilea rând pericolul este amplificat de faptul că legislația imperfectă apare într-un domeniu atât de delicat cum este cel al dreptului la viață.

Considerații asemănătoare se regăsesc și într-o cauză mai recentă, **Alikaj c. Italiei**, unde Curtea constată că reglementarea imprecisă a uzului de armă de către agenții de poliție este cea care a creat contextul pentru desfășurarea evenimentelor ce au dus la moartea victimei, aceasta fiind practic prima verigă cauzală ce a dus la deces. Chiar dacă analiza nu este la fel de minuțioasă ca în *Nachova*, critica este la fel de ferventă, reglementarea defectuoasă fiind asimilată de-a lungul raționamentului cu lipsa totală a reglementării.

O astfel de apropiere este cât se poate de reală pentru că situații precum cele ce

⁵³² CEDO, cauza *McCann și alții c. Regatului Unit*, hotărârea din 27 septembrie 1995, nr. 18984/91, par. 152.

⁵³³ CEDO, cauza *Nachova c. Bulgariei*, hotărârea din 6 iulie 2005, nr. 43577/98 și 43579/98, par. 100.

reclamă folosirea armelor de foc sunt situații-limită în care este necesară o reglementare și o pregătire detaliată a modului de acțiune; or, lipsa în totalitate a acestora sau existența lor, dar de o manieră insuficientă și lacunară, pot duce la consecințe similare sau identice.

2. Legislația română

a) La momentul faptelor din cauza *Soare c. României* (2001)

O nouă ocazie de a stabili conformitatea legislației interne cu prevederile europene a apărut și în hotărârea pronunțată în cauza *Soare c. României*, ce are la bază împrejurările arestării unui tânăr de către poliția română și în principal faptul că un polițist l-a împușcat pe cel urmărit cu un glonț în cap în condiții asupra cărora părțile s-au contrazis. În cauza menționată Curtea a examinat legislația în vigoare la data săvârșirii faptei – anul 2001 - și anume Legea nr. 26/1994 privind organizarea și funcționarea Poliției Române și Legea nr. 17/1996 privind armele de foc și munițiile.

Potrivit art. 19 din Legea nr. 26/1994, în caz de absolută necesitate și când folosirea mijloacelor de împiedicare sau constrângere nu este posibilă, polițistul poate folosi forța armelor albe sau de foc, în condițiile strict prevăzute de lege pentru:

- a) (...) eliberarea ostaticilor;
- d) reținerea infractorilor prinși în flagrant care încearcă să fugă și nu se supun somației de a rămâne la locul faptei;
- e) reținerea infractorilor(...) evadați din locurile de deținere ori care fug de sub escortă.

În articolul 21, legea cere ca uzul de armă să fie precedat de somația legală. Potrivit aceluiași articol, somația se face prin cuvântul: "Stai!". În caz de nesupunere, se somează din nou prin cuvintele:

"Stai, că trag!". Dacă cel în cauză nu se supune, nici de această dată, se somează prin tragerea focului de armă în sus, în plan vertical. În cazul în care, după executarea somației legale, potrivit prevederilor din prezentul articol, persoana (persoanele) în cauză nu se supune, se poate face uz de armă împotriva acesteia. Uzul de armă se va face în așa fel încât să ducă la imobilizarea celor împotriva cărora se folosește arma, pentru a se evita cauzarea morții acestora.

Reglementările Legii 17/1996 erau similare, aceasta făcând referire la aceleași situații în care uzul de armă este permis, precum și la modul în care se va efectua somația legală. În plus, ambele legi conțineau o prevedere generală conform căreia încălcarea legilor atrage, după caz, răspunderea civilă, materială, disciplinară, contravențională sau penală.

Încercarea de a pune de acord prevederile interne cu cele europene reiese în mod evident din faptul că textele fac referire expresă la utilizarea armelor de foc "în caz de absolută necesitate" și numai atunci când "folosirea mijloacelor de împiedicare sau de constrângere nu este posibilă", folosirea armelor făcându-se „în condițiile strict prevăzute de lege”. La o primă vedere a reglementărilor interne, cerințele derivând din art. 2 par a fi respectate. Dar este oare așa?

În considerentele sale din cauza *Soare*, Curtea reține că legiuitorul român a prevăzut posibilitatea folosirii armelor de foc când este absolut necesar și alte mijloace s-au dovedit ineficiente, dar remarcă, totodată, că dreptul român nu conține nicio altă dispoziție care să reglementeze folosirea propriu-zisă a armelor de foc în cadrul operațiunilor desfășurate de poliție în afara obligației de somație și, în plus, nu face nicio recomandare privind pregătirea și controlul operațiunilor în cauză⁵³⁴.

⁵³⁴ CEDO, cauza *Soare c. României*, hotărârea din 22 februarie 2011, nr. 24329/02, par. 132.

Curtea nu pierde din vedere faptul că, în cauza de față, operațiunea nu era una programată și că nu se punea problema pregătirii cu grijă a intervenției și a aprecierii tuturor parametrilor, dar totuși și intervențiile spontane ale polițistilor trebuie să fie în conformitate cu o serie de instrucțiuni prestabilite. De altfel, ca și în cauza *Nachova*, Curtea pare să vadă în lipsa reglementării conforme a folosirii armelor factorul decisiv care a dus la desfășurarea evenimentelor într-o manieră nefericită. Lipsa unor reguli clare a fost cea care a determinat și situația absurdă în care un singur polițist încerca să prindă doi presupuși agresori, posibil înarmați, în vreme ce alți doi polițiști alergau după persoana care cerea ajutor și care nu era înarmată.

În consecință, Curtea reține că obligația pozitivă a statului ce îi revine în temeiul art. 2, aceea de a asigura un cadru legislativ și administrativ adecvat pentru protecția dreptului la viață a fost încălcată, deoarece statul nu a reușit să ofere cetățenilor săi protecție împotriva riscurilor reale și imediate care sunt susceptibile să apară în timpul derulării unor operațiuni de poliție.

Este de menționat că printre elementele luate în calcul de instanța europeană s-a numărat și un raport datând din 2000 al Amnesty International, o organizație neguvernamentală internațională care are țelul de a promova drepturile omului. Raportul din 2004 vizând situația din România este intitulat „Folosirea armelor de foc și menținerea ordinii publice” și face parte dintr-o campanie inițiată pentru promovarea controlului asupra armelor de foc. Potrivit acestuia, în România, după anii '90 zeci de persoane au fost ucise și multe altele au fost rănite în timpul unor evenimente

implicând folosirea armelor de foc de către polițiști pentru a prinde evadați care nu reprezentau o amenințare reală la adresa vieții altor persoane⁵³⁵.

Amnesty International trage un semnal de alarmă mai ales în privința legislației despre care arată că, sfidând principiile internaționale în materie, permite agenților de poliție să folosească armele împotriva unui suspect surprins în flagrant și care refuză să se predea. În același raport se precizează că în septembrie 2000 s-au adoptat noi norme în acest domeniu.

Concluzia organizației este aceea că la nivel național practica organelor de poliție de a folosi arma împotriva persoanelor suspectate de a fi comis infracțiuni de o gravitate scăzută continuă să fie calificată ca legală, iar noua lege privind organizarea și funcționarea Poliției Române, Legea nr. 218/2002, nu a modificat dispozițiile criticate.

Dacă raportul Amnesty International a avut un impact semnificativ sau nu asupra hotărârii Curții în cauza *Soare* nu se poate ști, însă este cert că situația expusă în cadrul său era una reală, fapt pe care Curtea l-a confirmat prin hotărârea sa.

b) Stadiul actual

Ceea ce este însă interesant de observat este modul în care legislația română reglementează în prezent atât de controversata problemă a folosirii armelor de foc de către agenții de poliție. În primul rând, autoritățile au recunoscut implicit că la nivelul anilor 1996-2000 legislația armelor de foc era una defectuoasă, susceptibilă de a da naștere unor serioase probleme pe tărâmul Convenției europene. Prin urmare, în anii 2001-2004 unele legi au fost abrogate, iar altele au

⁵³⁵ Raportul Amnesty International privind România „Folosirea armelor de foc și menținerea ordinii publice”, 2004.

suferit modificări majore, scopul final fiind acela de a se ajunge la standardele europene de protecție a dreptului la viață.

Astfel, Legea nr. 17/1996 a fost abrogată de Legea nr. 295/2004 privind armele și munițiile, însă aceasta nu aduce nicio schimbare pozitivă notabilă, cu atât mai mult cu cât ea nu mai reglementează propriu-zis folosirea armelor de către polițiști. Potrivit art. 66 alin. 1 din această lege, instituțiile publice cu atribuții în domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale sunt autorizate să procure, să înstrăineze, să dețină și să folosească arme letale și arme neletale, precum și muniția corespunzătoare pentru înarmarea personalului propriu în condițiile stabilite prin legi speciale.

La rândul său, Legea nr. 26/1994 este abrogată de Legea nr. 218/2002 privind organizarea și funcționarea Poliției Române. În articolul 31 alin. 2 se prevede expres că în exercitarea drepturilor conferite de prezenta lege polițistul are obligația să respecte întocmai drepturile și libertățile fundamentale ale omului, prevăzute de lege și de Convenția europeană a drepturilor omului. Dincolo de apelul declamator la prevederile Convenției și necesitatea respectării drepturilor omului de către polițiști, este realmente dificil de a vedea eficiența practică a unui asemenea text de lege.

Pe de o parte, și în condițiile în care ar fi lipsit o astfel de prevedere expresă, obligația agenților de poliție ar fi rămas aceeași, iar pe de altă parte, există oarecare îndoieli cu privire la cunoașterea precisă de către agenți a prevederilor în cauză astfel că ar fi fost mai util ca legislația să prevadă obligația autorităților de a efectua o pregătire propriu-zisă a personalului din dotare și modul în care să se realizeze aceasta. Este posibil ca legiuitorul român să fi vrut să demonstreze raportarea la standardele europene a noii legi, însă este de subliniat că simpla mențiune într-un text de lege a necesității

respectării Convenției rămâne fără efecte practice, inclusiv în cazul în care statul ar fi confruntat cu o situație în care să i se reproșeze încălcarea dreptului la viață.

Dincolo de aceste considerații, important este modul în care articolele următoare abordează aspectul în discuție. În articolul 34 alin. 1 din aceeași Lege nr. 218/2002, sunt enumerate mijloacele de imobilizare care nu pun în pericol viața persoanelor și nu produc o vătămare gravă integrității corporale și se precizează că folosirea lor se va face gradual și cu prioritate față de armele de foc. În acest sens și Curtea cere ca pe cât posibil să se încerce mai întâi folosirea altor mijloace de imobilizare și capturare a persoanei în cauză, evitându-se recurgerea într-o primă fază la armele de foc.

Potrivit art. 35, în caz de necesitate, polițistul poate folosi, în situațiile și în condițiile prevăzute de lege, forța armelor albe sau a armelor de foc. Armele de foc se folosesc după somația: «Stai, stai că trag!». În cazurile de legitimă apărare polițistul poate folosi armele de foc fără somație. Folosirea armamentului din dotare pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu, în condițiile prevăzute de lege, înlătură caracterul penal al faptei.

Potrivit art. 36, se interzice folosirea mijloacelor prevăzute de art. 35 împotriva femeilor cu semne vizibile de sarcină, împotriva persoanelor cu semne vădite de invaliditate și copiilor, cu excepția cazurilor în care aceștia înfăptuiesc un atac armat sau în grup care pune în pericol viața sau integritatea corporală a uneia sau mai multor persoane.

Comparând reglementarea anterioară din Legea nr. 26/1994 cu cea prezentă, nu observăm o schimbare pozitivă majoră. Este adevărat că s-au înlăturat cazurile în care se puteau folosi armele de foc, dar care erau prevăzute într-un mod vag și general ce lăsa loc arbitrarului, însă în prezent Legea nr. 218/

2002 nu mai prevede în mod expres niciun astfel de caz. Prin urmare, în loc să înglobeze în legislația internă criteriile enunțate de Curte în jurisprudența ei în funcție de care să se aprecieze dacă este cazul sau nu să se folosească o armă de foc, legiuitorul a exclus în totalitate situațiile respective din lege, lăsând practic un loc și mai mare arbitrariului și abuzurilor. Legea nr. 218/2002 enumeră expres doar cazurile în care folosirea armelor de foc nu este permisă; prin urmare, de ce nu ar considera forțele de ordine că ceea ce nu este expres interzis este permis și că în afară de situațiile de la art. 36, folosirea armelor de foc este posibilă în orice condiții?

Prin urmare, este limpede că observațiile făcute de Curte în cauza **Soare c. României** își păstrează valabilitatea și în prezent, de vreme ce în continuare legea nu conține dispoziții exprese care să reglementeze folosirea propriu-zisă a armelor de foc în cadrul operațiunilor desfășurate de poliție în afara obligației de somație. Referirea repetată la folosirea armamentului «în situațiile și condițiile prevăzute de lege» este lipsită de orice fundament de vreme ce legea nu prevede situații concrete în care este permisă utilizarea armelor și cu atât mai puțin condițiile în care utilizarea să fie făcută. Desigur că nu este de ignorat posibilitatea ca astfel de prevederi să existe în regulamente sau instrucțiuni la nivel local, dar chiar și în acest caz nu s-ar putea vorbi de o uniformitate a aplicării lor pe întreg teritoriul național și nici nu se explică de ce nu ar fi incluse în principala lege care reglementează organizarea și funcționarea Poliției Române.

În orice caz, dintre trăsăturile pe care o lege trebuie să le aibă potrivit jurisprudenței Curții, anume claritate, accesibilitate și previzibilitate, este clar că Legea 218 este deficitară în privința clarității și previzibilității. Claritatea presupune ca legea să nu dea naștere la confuzii,

neînțelegeri, iar destinatarii ei să înțeleagă exact ceea ce legiuitorul a dorit să transmită și felul în care ei trebuie să-și modeleze comportamentul.

Previzibilitatea se referă la posibilitatea persoanelor de a cunoaște consecințele pe care urmează să le suporte în caz de nerespectare a prevederilor legale. Dacă aplicăm cerințele în cauză la Legea 218 vom observa că ea nu oferă nicidecum un cadru clar care să permită polițiștilor să cunoască exact situațiile în care se pot folosi de armele de foc și nici nu pot să prevadă ce urmări ar putea atrage un comportament neconform, legea omițând să le prevadă expres sau măcar să facă trimitere la alte acte normative.

Reglementări similare regăsim și în Legea nr. 550/2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române care se limitează la a arăta că în caz de absolută necesitate și atunci când folosirea altor mijloace de imobilizare și constrângere nu a dat rezultate, jandarmii fac uz de armă în condițiile strict prevăzute de lege. Așa cum a reieșit din analiza noastră, condițiile sunt prevăzute sporadic de lege, iar nicidecum strict.

În același cadru se înscrie și O.U.G. nr. 104/2001 privind organizarea și funcționarea Poliției de Frontieră Române. Potrivit art. 32 din Ordonanță, în caz de necesitate și atunci când folosirea altor mijloace de împiedicare sau constrângere nu este posibilă, polițistul de frontieră poate folosi forța armelor albe sau a armelor de foc, în condițiile și în situațiile prevăzute de Legea privind regimul armelor de foc și al munițiilor și de prezenta ordonanță de urgență. Uzul armamentului din dotare, în condițiile și în situațiile prevăzute de lege, pentru îndeplinirea atribuțiilor de serviciu este considerat legitim.

Faptul că evenimentele petrecute în cauza *Soare* nu erau singulare la acea dată, dar și faptul că astfel de abuzuri s-au

mai petrecut și mult după aceea este dovedit de noi rapoarte ale Amnesty International. În rapoartele din 2007 și 2009, organizația arată că în practică situațiile de folosire excesivă a armelor de foc de agenții de poliție au rămas numeroase, iar la nivel de legislație, guvernul român nu a reușit să modifice legislația astfel încât să o pună de acord cu standardele internaționale relevante.⁵³⁶ Având în vedere că aceste concluzii sunt valabile la nivelul anilor 2007 și 2009, rezultă că rapoartele susmenționate au avut în vedere legislația modificată astfel cum a fost ea analizată, iar nu legislația în vigoare la momentul 2001, când au avut loc evenimentele din cauza *Soare*. Prin urmare, în opinia Amnesty International, abrogarea legilor vechi și înlocuirea lor cu altele noi nu a dus la vreo schimbare pozitivă din punct de vedere al protecției dreptului la viață garantate în cursul desfășurării operațiunilor de poliție.

Cu deosebit interes remarcăm, totuși, că multiplele critici aduse legislației în vigoare nu au rămas fără ecou, astfel încât la nivelul anului 2010 a intrat în vigoare Legea nr. 155/2010 a poliției locale. Fără a pretinde că legea în cauză este una perfectă sau care nu ar putea suferi îmbunătățiri suplimentare, nu putem să nu remarcăm reglementarea mult mai atentă, precisă și riguroasă a uzului de armă. După definirea noțiunii de „uz de armă”, articolul 25 din lege precizează că polițistul local poate face uz de armă în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu atunci când folosirea altor mijloace de imobilizare sau constrângere nu a dat rezultate în următoarele situații:

a) pentru asigurarea apărării oricărei persoane împotriva unor violențe iminente prin care se poate provoca moartea sau rănirea gravă ori care constituie ame-

nințare gravă asupra vieții sau integrității corporale a unei persoane;

b) pentru imobilizarea unei persoane care, după comiterea unei infracțiuni prin violență, se opune sau încearcă să fugă, iar rămânerea acesteia în stare de libertate poate pune în pericol viața sau integritatea corporală a persoanelor.

Aceste două cazuri, limitativ prevăzute, determină o restrângere semnificativă a sferei situațiilor în care armele de foc pot fi utilizate și reprezintă fără îndoială un progres în comparație cu alte reglementări care enumerau mai multe situații și care în plus erau generic menționate și lăsau loc arbitrariului. Noile ipoteze, în schimb, au în vedere îndeaproape cerințele stabilite de Curte în jurisprudența sa. În ***Nachova c. Bulgariei***, Curtea cere în mod expres ca orice cadru legal să condiționeze folosirea armamentului de o anterioară și atentă evaluare a împrejurărilor cauzei și, mai ales, a naturii infracțiunii comise de cel urmărit, precum și a amenințării pe care el o reprezintă⁵³⁷. În acest sens sunt și noile dispoziții care permit agenților să folosească armele doar dacă cel urmărit este susceptibil să cauzeze altei persoane violențe care să ducă la decesul său ori la vătămarea integrității corporale, iar în cazul unui evadat dacă acesta a comis o infracțiune prin violență și eventuala rămânere a sa în libertate constituie un pericol pentru viața sau integritatea corporală a altor persoane.

Prin urmare, astfel cum s-a decis și în ***Alikaj c. Italiei***, riscul ca o persoană evadată să nu poată fi arestată, scăpând de sub urmărirea polițiștilor nu este suficient pentru a legitima folosirea armelor și punerea în pericol a vieții acestora, recurgerea la forță neputând fi văzută ca absolut necesară atât timp cât persoana în cauză nu reprezintă o

⁵³⁶ www.amnesty.org

⁵³⁷ CEDO, cauza *Nachova c. Bulgariei*,

hotărârea din 6 iulie 2005, nr. 43577/98 și 43579/98, par. 103.

amenințare pentru viața altei persoane și infracțiunea comisă nu este una violentă. Scopul legitim al efectuării unei arestări nu poate justifica punerea în pericol a vieții unei persoane decât în caz de necesitate absolută⁵³⁸.

Rămâne însă un semn de întrebare cu privire la înțelesul exact al sintagmei "comiterea unei infracțiuni prin violență"; mai exact, ce nivel trebuie să atingă violența ca să legitimizeze folosirea armelor, precum și care va fi persoana care va face propriu-zis o asemenea evaluare.

În continuare Legea nr. 155/2010, după reglementarea modului în care se face somația, precizează că uzul de armă se face în așa fel încât să ducă la imobilizarea celor împotriva cărora se folosește arma, trăgându-se pe cât posibil la picioare pentru a evita cauzarea morții acestora. Dispozițiile amintite sunt o modalitate de a indica agenților întocmai cum urmează să acționeze într-o situație în care au decis că alte mijloace nu sunt suficiente și este necesară folosirea armelor, precum și de a atrage atenția că scopul final este acela al imobilizării persoanei cu păstrarea totodată a obligației de a minimiza riscul unei eventuale pierderi de vieți, astfel cum această obligație a fost stabilită de Curte.

IV. Studiu de caz

1. Expunerea speței

Ca o dovadă că evenimentele din cauza **Soare c. României** nu sunt unicele de acest fel stă un incident din septembrie 2009 al unui tânăr, S.P.⁵³⁹

Pe scurt, incidentul în urma căruia s-a produs decesul lui S.P. a avut loc în timp ce victima conducea într-un oraș de provincie un autoturism proprietate personală a lui I.A.S., aflat pe scaunul din dreapta. În timp ce aceștia așteptau la semafor, lângă autoturismul lor a apărut pe banda vecină un alt autoturism fără niciun însemn de poliție care „le-a blocat fața”. Din acest al doilea autoturism au coborât patru bărbați îmbrăcați în civil și înarmați cu arme de foc, despre care ulterior familia victimei a aflat că erau polițiști angajați ai Inspectoratului General de Poliție, din București.

Din relatările martorilor prezenți a reieșit că cei patru bărbați înarmați ar fi început să tragă focuri de armă în autoturismul în care se aflau cei doi fără niciun avertisment. În acel moment S.P. a încercat să se retragă făcând manevre de mers înapoi în urma cărora a intrat în impact cu un alt autoturism, oprit în spatele său. Din acest autoturism a coborât un bărbat îmbrăcat în civil care ar fi deschis ușa din spate a mașinii lui S.P. și l-ar fi împușcat pe acesta în cap. La câteva minute de la incident la fața locului ar fi sosit comandantul poliției din oraș care i-ar fi apostrofat pe polițiștii din București, aceștia explicând că "au greșit ținta".

Imediat după cele întâmplate au fost făcute publice informații de către comandantul poliției, care a afirmat pe posturile locale și naționale de televiziune că a fost împușcat complicele unui criminal urmărit, pe nume A.S.P., în vârstă de 26 de ani, persoană cu cazier judiciar, extrem de periculoasă. După două zile,

⁵³⁸ CEDO, cauza *Alikaj c. Italiei*, hotărârea din 29 martie 2011, nr. 47357/08, par. 63.

⁵³⁹ Speța este inspirată din informațiile rezultate din mediatizarea unui dosar penal aflat în stare de cercetare la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Secția de urmărire penală și

criminalistică. Dat fiind că autoritățile române desfășoară ancheta penală în cazul celor cercetați, demersul nostru va încerca să analizeze evenimentele, astfel cum sunt expuse în speță, din perspectiva Curții Europene a Drepturilor Omului, raportat la cerințele și standardele acesteia.

când poliția a aflat că victima se numea S.P., în vârstă de 30 de ani, fără cazier judiciar, purtătorul de cuvânt a revenit asupra declarațiilor făcute și a afirmat că victima ar fi lovit cu mâna arma polițistului, iar pistolul s-ar fi descărcat accidental.

2. Analiza pe terenul art. 2 CEDO

Înainte de toate, este important să observăm că potrivit Curții, astfel cum a statuat în cauza *McCann c. Regatului Unit*, articolul 2 din Convenție, luat în integralitatea sa, nu definește situațiile în care este permisă uciderea intenționată a unei persoane, ci descrie situațiile în care este permisă folosirea forței care poate duce la rezultatul neintenționat al privării de dreptul la viață⁵⁴⁰. Cu toate acestea, folosirea forței trebuie să fie absolut necesară pentru atingerea scopurilor avute în vedere de art. 2. Cât privește sintagma "absolut necesar", aceasta indică nevoia unui test mai strict și mai convingător decât ceea ce se are în vedere în general prin calificarea unei acțiuni a statului că „necesară într-o societate democratică”.

Prin urmare, potrivit jurisprudenței din *Andronicou și Constantinou c. Greciei*, deși conform art. 2 par. 2 utilizarea forței letale de către agenții de poliție poate fi justificată în anumite circumstanțe, aceasta trebuie să fie strict proporțională cu circumstanțele date. La fel, așa cum am arătat mai sus, scopul legitim al efectuării unei arestări poate justifica punerea în pericol a vieții unei persoane doar în împrejurări de absolută necesitate. Curtea consideră că în principiu nu poate fi vorba de o astfel de necesitate dacă persoana care urmează să fie arestată nu reprezintă o amenințare pentru viața sau integritatea unei alte persoane și nu este suspectată de a fi comis o infracțiune

gravă, chiar dacă nefolosirea forței letale ar genera posibilitatea ca cel urmărit să scape. Autoritățile pot recurge la folosirea armelor doar după o atentă evaluare a împrejurărilor cauzei și, mai ales, a naturii infracțiunii săvârșite de cel urmărit și de amenințarea pe care el o reprezintă.

Aplicând principiile de mai sus la cazul concret dedus analizei, este relativ ușor de observat că și dacă am accepta că persoana căutată ar fi fost cea bănuită de complicitate la comiterea unei crime, o persoană deosebit de periculoasă, potrivit declarațiilor făcute de agenții de poliție, aceste aspecte nu ar fi fost suficiente pentru a legitima folosirea armelor. Ceea ce era important de sesizat era dacă persoana constituia sau nu o amenințare concretă pentru viața sau integritatea corporală a unei alte persoane.

Dat fiind că autoturismul în care se aflau cei 4 polițiști a oprit chiar lângă autoturismul victimei, existența unor arme sau simpla intenție de a proceda la o acțiune periculoasă venind din partea victimei ar fi putut fi ușor observată. În plus, chiar după ce s-au tras focurile de armă, reacția celui urmărit a fost aceea de a face simple manevre de retragere cu autoturismul sau din raza de acțiune a polițiștilor, nefăcând în niciun moment vreo mișcare ce ar fi putut să pericliteze viața cuiva.

În consecință, pe parcursul derulării acțiunilor de către polițiști, S.P. nu a constituit în niciun moment un pericol real pentru viața sau integritatea altei persoane. Prin urmare, folosirea armei nu este justificată într-o astfel de situație. Chiar admitând că S.P. ar fi fost acel infractor periculos căutat de polițiști, folosirea armei tot nu ar fi fost justificată de vreme ce el nu prezenta un risc real și imediat.

⁵⁴⁰ CEDO, cauza *McCann și alții c. Regatului Unit*, citată anterior, par. 148.

Revenind la cerințele Curții reiterate în cauze ca *Nachova* sau *McCann*, agenții de poliție trebuie să fie astfel antrenați încât să poată evalua dacă sunt sau nu în prezența unei necesități absolute de a folosi armele de foc. În plus, în ceea ce privește derularea unei operațiuni de arestare, autoritățile au obligația să minimizeze pe cât posibil riscul pierderii de vieți, iar ofițerii care urmează să efectueze arestarea să fie instruiți să folosească orice alte mijloace disponibile și care s-ar dovedi eficiente pentru prinderea celor urmăriți, neputând recurge la armele de foc într-o primă fază.

În speța S.P., fiind vorba despre o operațiune planificată anterior care a presupus deplasarea forțelor de poliție dintr-un alt oraș, era necesar ca în cursul pregătirii operațiunii să se strângă toate acele informații necesare pentru a putea garanta că se va acționa într-o manieră legală, fără punerea în pericol a vieții vreunei persoane. Cu toate acestea, modul de pregătire a fost deficitar și afectat de numeroase erori. Aceasta este singura concluzie pe care o putem desprinde de vreme ce agenții de poliție nu au fost capabili nici măcar să identifice în mod corect persoana pe care intenționau să o aresteze. Simpla potrivire de nume între infractorul urmărit și S.P. a fost suficientă pentru a duce la o asemenea confuzie, greu de înțeles de altfel dacă operațiunea ar fi fost planificată riguros.

În ***Andronicou și Constantinou c. Ciprului***, Curtea a menționat că folosirea forței de către agenții statului pentru atingerea unuia din scopurile prevăzute la paragraful al doilea al art. 2 poate fi justificată dacă aceștia s-au întemeiat cu bună-credință pe anumite informații care apoi s-au dovedit a fi false⁵⁴¹. Totuși, nu

credem că instanța europeană a avut în vedere situația când incorectitudinea datelor deținute de autorități este imputabilă acestora, fiind cauzată de lipsa lor de diligență și profesionalism.

Pe lângă aceste aspecte, ofițerii de poliție au comis nenumărate erori în derularea propriu-zisă a operațiunii. În primul rând, deși mașina nu purta însemnele poliției, iar ei erau îmbrăcați în haine civile, nu și-au declinat identitatea sau apartenența la forțele de poliție. În condițiile în care o astfel de omisiune s-ar încerca să se justifice prin posibilitatea provocării unei reacții violente a celui urmărit, considerăm că justificarea nu este întemeiată. Date fiind circumstanțele cauzei (față de cei doi suspecti, poliștii erau în număr mult mai mare, îi încercuiseră deja parțial cu două mașini, se aflau în plină zi în centrul orașului), o astfel de reacție, chiar dacă ar fi apărut, considerăm că nu ar fi fost dificil de controlat.

În al doilea rând, nu a rezultat din derularea evenimentelor că agenții de poliție ar fi avut și mijloace alternative armelor de foc pe care să încerce să le folosească cu prioritate în cazul în care suspectul ar fi încercat să fugă, respectiv să riposteze violent. Fie că aceștia nu erau dotați cu astfel de mijloace, fie că au optat să treacă direct la utilizarea armelor de foc, fără să fi existat vreun avertisment prealabil, aceasta denotă o altă mare hibă a modului de pregătire a operațiunii și a instrucțiunilor defectuoase date agenților de poliție.

În urma acestor considerații, concluzia poate fi una singură: aceea că autoritățile nu și-au respectat obligațiile derivând din art. 2 din Convenție, respectiv din jurisprudența bine stabilită a Curții, iar în cazul în care statul român ar ajunge în

⁵⁴¹ CEDO, cauza *Andronicou și Constantinou c. Ciprului*, hotărârea din 23 mai 2005, nr. 25052/94, par. 192.

fața instanței europene, acesta ar putea fi condamnat pentru violarea dreptului la viață, astfel cum este el garantat de Convenție.

V. Percepția la nivel național

Dacă problemele ridicate de legislația armelor de foc și de folosirea excesivă a armamentului în situații în care nu este absolut necesară au fost revelate de Curte, dar și de organizații internaționale pentru apărarea drepturilor omului, rămâne întrebarea dacă ele sunt sau nu conștientizate la nivel național astfel încât să poată fi rezolvate. Am considerat că inițiativa de adoptare a Legii 155/2010 a Poliției Locale este un indiciu pozitiv al unei schimbări de atitudine și totodată un semn că în timp problemele ar putea fi remediate.

În acest sens, un rol important îl au și organizațiile pentru apărarea drepturilor omului. Dintre acestea amintim APADOR-CH, organizație care reprezintă un element de referință influent în dialog cu statul și în colaborare cu societatea civilă și care poate constitui un factor determinant al schimbării societății și instituțiilor sale în sensul realizării unei culturi democratice, bazate pe respectarea drepturilor omului.

În exercitarea rolului său, organizația în cauză elaborează comentarii scrise și propuneri de modificare a legilor, efectuează investigații extrajudiciare în cazuri de încălcări ale drepturilor omului, inițiază și susține campanii de informare a publicului în probleme privind drepturile omului și desfășoară orice alte activități relevante. Este de remarcat că în ceea ce privește problematica armelor de foc, APADOR-CH a atras atenția de-a lungul anilor prin comunicate de presă sau publicate pe site-ul propriu asupra

justificării uzului de armă doar în situații de absolută necesitate. Totodată, organizația a cerut în mod expres Ministerului Administrației și Internelor să reglementeze "de urgență" folosirea armelor de foc de către polițiști și jandarmi astfel încât măsura extremă să fie autorizată doar dacă este pusă în pericol viața cuiva.⁵⁴²

Dincolo de preocuparea unor astfel de organizații pentru apărarea drepturilor omului, poate la fel de importantă, dacă nu chiar într-o măsură mai mare, este percepția celor care au atribuții în domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale și care pentru îndeplinirea acestor atribuții sunt îndrituiți să folosească armele de foc. Dacă pentru a ilustra acest punct de vedere mai potrivit ar fi fost un sondaj în rândul celor vizați, deoarece un astfel de demers este destul de dificil de realizat, ne vom mărgini la a puncta semnalele care rezultă din presă.

Astfel, într-un cotidian important din Iași regăsim un articol intitulat sugestiv "Polițiștii vor arme", în care sunt descrise multiplele probleme pe care le pot întâmpina polițiștii în desfășurarea atribuțiilor de serviciu și dorința acestora ca armamentul din dotare să fie permanent asupra lor motivat de faptul că ei sunt "în permanență în slujba cetățeanului, fie zi sau noapte".

Jurnalistul conchide apoteotic în finalul articolului că «din cele 140 de "alte infracțiuni", comise în ultima perioadă de timp în județul Vaslui, zece sunt ultraje la adresa polițiștilor. Chiar dacă aici încă nu se moare din această cauză, creșterea alarmantă a stării infracționale, inclusiv a infracțiunilor prin violență, îi face pe polițiștii vasluieni să se alătore dorinței colegilor lor din țară: "Vrem arme!"».

Fără a pune la îndoială veridicitatea informațiilor oferite de polițiști, respectiv

⁵⁴² www.apador.org

deținute de jurnaliști cu privire la pericolele cu care se confruntă polițiștii în activitatea lor, nu putem să nu remarcăm că singurul mod pe care aceștia îl consideră ca fiind cu adevărat eficient în vederea asigurării siguranței lor este folosirea armelor de foc. Dacă posibilitatea ca armele să fie la dispoziția lor și în afara programului de lucru ar determina creșterea incidentelor de tip *Soare* rămâne incertă, iar a face astfel de speculații nu este rostul acestui articol.

Cu toate acestea, ce este cu adevărat îngrijorător este modul în care agenții de poliție înțeleg să se apere față de potențiale pericole și faptul că primul lor gând este să recurgă la arme de foc. De ce nu iau în considerare posibilitatea folosirii cu prioritate a unor mijloace alternative de apărare? De ce nu au în vedere că utilizarea mijloacelor în discuție trebuie să se facă gradual? Oare nu în pregătirea și formarea lor, inclusiv prin încercarea de a modifica această mentalitate față de utilizarea armelor de foc, ar putea fi cheia schimbării?

Pe de altă parte, dacă realmente schimbarea trebuie să vină din această direcție, avem o temere justificată că ea nu se va produce prea curând. În sprijinul afirmațiilor noastre stau câteva articole din ziarele de la nivel central care cuprind semne ale atitudinii și comportamentului autorităților din Ministerul de Interne atunci când se pune problema folosirii armelor de foc.

Primul ziar titrează cu litere de-o șchioapă: „Polițiștii, somați să facă mai des uz de armă”, articolul precizând că „atât polițiștii clujeni, cât și colegii lor din celelate inspectorate de poliție județene au fost somați să nu uite că în teacă au arma în dotare. Ordinul a venit chiar de sus, de la Minister, și acesta spunea că polițiștii trebuie să fie mult mai duri atunci când vine vorba de lupta împotriva criminalității”.

Un al doilea ziar cuprinde un alt articol care are în prim plan festivitatea depunerii

jurământului de credință de către studenții anului I ai Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, festivitate la care au participat și președintele țării și ministrul de interne. În discursul său, președintele a ținut să amintească faptul că, dat fiind numărul în creștere al infracțiunilor în care sunt folosite armele, consecința firească ar fi că și poliția trebuie „să pună mâna pe armă mai repede”. Similar a fost și mesajul ministrului de interne care a adăugat că în cazul polițistului care trage cu arma și rănește un infractor, procedura poate face ca cercetările să dureze și șase luni; or, în opinia sa cercetarea ar trebui să fie de cel mult 30 de zile, sens în care urmează să facă și propunerile aferente. În plus, în opinia domnului ministru, „la ordinea zilei singurii care nu au opreliști în a trage cu arma sunt infractorii, în vreme ce polițiștii ezită uneori să deschidă focul”.

Dacă autoritățile nu cunosc sau aleg să ignore realitățile prezente în societatea noastră, cu toate că ele au fost semnalate, așa cum am arătat, atât de organizațiile interne pentru apărarea drepturilor omului, cât și de cele internaționale, atitudinea lor va avea repercusiuni grave asupra siguranței cetățenilor, inclusiv asupra dreptului lor la viață. În orice caz, încurajarea transmisă agenților de poliție din țară în vederea folosirii armelor de foc mai des decât o fac deja este una inexplicabilă dacă luăm în considerare faptul că la nivel național abuzurile implicând folosirea armelor de foc în mod nejustificat ating deja cote alarmante.

Dacă autoritățile competente în a lua măsuri la nivel legislativ și administrativ au o percepție atât de grav deformată asupra situației concrete și a problemelor reale cu care ne confruntăm și în loc de creșterea nivelului de protecție efectivă asigurată cetățenilor, îndeamnă la utilizarea mai frecventă a armelor, cu atât mai reduse pot fi așteptările pe care cetățenii le-ar putea avea de la agenții de

poliție, agenți care de multe ori nu fac altceva decât să execute ordinele primite de la superiorii lor.

VI. Concluzii

Problema folosirii excesive a armelor de foc este una complexă cu numeroase cauze și factori ce o amplifică și a cărei vechime nu face altceva decât să o consolideze întocmai la fel cum o boală veche pune treptat stăpânire pe întregul organism, iar acestuia îi este tot mai greu să lupte. Nu credem, însă, că am ajuns în stadiul în care nu ne mai rămâne decât să ne resemnăm în fața neputinței noastre. Soluțiile, chiar dacă nu sunt întotdeauna facil de adoptat, există și trebuie puse în aplicare.

Așa cum am arătat anterior, un prim pas este cel al modificării legislației pentru punerea ei de acord cu cerințele europene. Faptul că autoritățile au început să ia atitudine pentru îndeplinirea obiectivului în cauză este dovedit de nou-apăruta Lege nr. 155/2010 a poliției locale, superioară din punct de vedere al conținutului vechilor legi. La fel de adevărat este, însă, că în sistemul legislativ au rămas numeroase legi speciale, caracterizate prin lacune și imperfecțiuni grave, legi care guvernează încă sectoare importante din domeniul siguranței și ordinii publice.

A doua etapă trebuie să vizeze în special educarea și formarea lucrătorilor de poliție în sensul cunoașterii și înțelegerii drepturilor omului, precum și necesitatea apărării și respectării acestora în cadrul activității lor. Formarea trebuie să înceapă încă din școlile de poliție, dar nu trebuie să se limiteze la atât; este recomandabil ca pe parcursul întregii cariere în forțele de poliție, agenții să participe la seminarii de formare, ședințe de pregătire și alte activități care să le consolideze cunoștințele acumulate și să le permită îmbunătățirea și actualizarea acestora.⁵⁴³

Nu în ultimul rând, poate cel mai important instrument prin care se poate acționa în vederea realizării obiectivului propus ar fi schimbarea mentalității înseși. Desigur că pare deosebit de dificil a convinge persoane mature care au avut un mod de a gândi și de a acționa ani de-a lungul că s-au aflat în eroare atâta vreme și că nu mai pot continua astfel. Pentru unii s-ar putea dovedi chiar imposibil, însă acesta pare să fie factorul-cheie: ca polițiștii să înțeleagă că arma de foc nu poate fi folosită în orice împrejurări, mai ales având la dispoziție o multitudine de mijloace alternative la care pot recurge în caz de necesitate și că dreptul la viață al unei persoane are prioritate față de orice alte obiective, indiferent de legitimitatea acestora.

⁵⁴³ Ion Marin, *Poliție, drepturile omului, percepție publică*, Sesiunea de comunicări științifice

„Dreptul internațional umanitar din perspectivă geopolitică”, 2010.